

PLAÇA DE L'ESGLÉSIA, 1-B
08328 ALELLA (BARCELONA)

TEL.: 93 540 64 83
CORREU@ACTIUM.CAT

Actium®

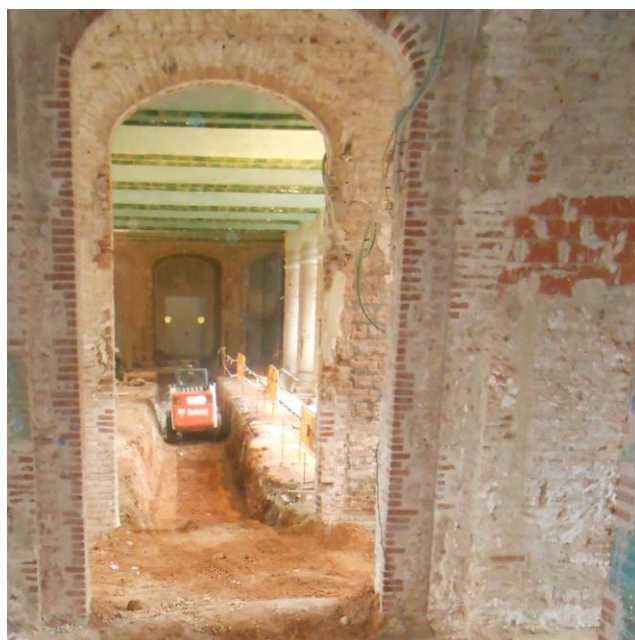
GESTIÓ DEL PATRIMONI
HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Intervenció arqueològica Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador

Barcelona, el Barcelonès

Del 5 al 29 de gener i del 15 al 26 de
febrer de 2016

OSCAR DE CASTRO LÓPEZ
ALELLA, 28 D'ABRIL DE 2016

Memòria

Núm. Exp. Dept. de Cultura: 470 K121 NB-2016-1-15265
470 K121 NB-2016-2-15415
Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 128/15

SUMARI

1.	SITUACIÓ.....	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC.....	4
3.1.	Context històric.....	4
3.2.	Context arqueològic.....	10
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS.....	12
5.	FONAMENTS DE DRET	12
6.	TREBALLS REALITZATS.....	13
7.	METODOLOGIA	14
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.....	14
8.1.	Estructures del pavelló de Sant Salvador.....	14
8.2.	Estructures del mas Xifré	16
9.	CONCLUSIONS.....	21
10.	BIBLIOGRAFIA	22

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

FITXA TÈCNICA

Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Control i excavació arqueològica
Dates autoritzades	Del 5 al 29 de gener de 2016 i del 15 al 26 de febrer de 2016
Codi Servei Arqueologia Barcelona	128/15
Núm. Exp. Dept. Cultura	470 K121-NB-2016-1-15265 470 K121 NB-2016-2-15415

Promoció

Execució de l'obra	
Execució de la intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Direcció tècnica	Oscar de Castro López

Lloc de la intervenció	Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador. Carrers de Sant Antoni Maria Claret 167-171, Sant Quintí 55-95, Mas Casanovas 70-90, Cartagena 334-372
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès
Coordenades UTM (ETRS89 31N)	X = 431044.68 / Y = 4584843.55 / Z = 55.00 msnm

---

Paraules clau	Hospital de la Santa Creu i Sant Pau Pavelló de Sant Salvador Domènech i Muntaner Canalitzacions Murs Mas Xifré segle XVIII-XIX Modernisme 1902-1918
----------------------	--

Resum	Les obres de reforma del pavelló de Sant Salvador del conjunt històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau ha permès identificar diferents elements coetanis de la construcció modernista i un conjunt significatiu de restes de l'antic mas Xifré sobre el qual es va construir part del complex de Domènech i Muntaner. Aquestes restes junt amb les documentades en anteriors intervencions permeten situar amb més exactitud l'abast del mas.
--------------	---

1. SITUACIÓ

L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, es localitza al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona en la confluència dels districtes de Gràcia i Nou Barris, entre els carrers de Sant Antoni Maria Claret, Sant Quintí, del Mas Casanovas i de Cartagena.

El complex ocupa un total de nou illes de l'eixample, amb l'eix orientat nord-sud, conformant un romb, en direcció al Temple de la Sagrada Família seguint l'avinguda de Gaudí.

Les coordenades UTM (ETRS89, 31N) de la part central del Pavelló de Sant Salvador són:

$$X = 431044.68 / Y = 4584843.55 / Z = 55.00 \text{ msnm}$$

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

Situada a menys de dos-cents quilòmetres de la frontera amb França, Barcelona és una ciutat oberta al Mediterrani, causant del clima i les temperatures agradables de la capital catalana.

A més del mar, la muntanya també forma part del paisatge de Barcelona. La ciutat, de 100,4 quilòmetres quadrats, està envoltada per la serralada de Collserola a l'oest i la muntanya de Montjuïc, que s'aixeca vora el litoral.

Tot de petit turons, com el de Monterols, el Putget, el Carmel, la Rovira i la Peira, s'aixequen al pla de Barcelona, delimitat per dos rius, el Llobregat al sud i el Besòs al nord¹.

La serra de Collserola, així com els turons de Monterols, el Putget, el Carmel i la Rovira són formats per pissarres i gresos intruïts per granitoides i, localment, per calcàries; totes aquestes roques d'edat paleozoica. Un sistema de falles esglaiada aquests conjunts de roques fins a sota el mar.

Als graons més baixos, sobre les roques paleozoiques, hi ha dipòsits més moderns, del Neogen, en concret del Miocè, amb abundats restes fòssils marins que es poden observar a Montjuïc, i del Pliocè, que afloren en petits relleus com el Mont Taber, primigeni assentament romà de la ciutat.

Al pla de Barcelona tots els materials paleozoics, miocens i pliocens són recoberts per dipòsits del Quaternari antic o Plistocè damunt dels quals hi ha materials més recents, del Holocè.

Al peu de la serra de Collserola aquests dipòsits són formats per arrossegalls procedents d'aquests relleus i a la part baixa de la ciutat per dipòsits de platja o d'antigues maresmes, que permeten reconstruir el traçat del litoral en diferents moments del passat. A banda i banda del pla de Barcelona, i separats per Montjuïc, s'estenen els deltes del Llobregat i del Besòs².

---

¹ Ajuntament de Barcelona, http://w3.bcn.cat/turisme/0,4022,495525130_543993761_1,00.html

² IGC, http://www.igc.cat/web/files/201010_igc_racab_plafo_fabra.pdf

El Barri de la Sagrada Família on s'aixeca l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau pertany al Eixample. Està delimitat pel passeig de Sant Joan, la Gran Via de les Corts Catalanes i els carrers Dos de Maig i de Sant Antoni Maria Claret. Limita amb els barris de Dreta de l'Eixample i Fort Pienc, i els districtes de Gràcia, Horta-Guinardó, i Sant Martí.

És un barri de tipus residencial, comercial i de negocis però fins a la segona meitat del segle XX hi hagué una important presència industrial, un exemple és l'antiga Fàbrica Damm. L'antic mercat de la Sagrada Família va ser abans de 1936 la fàbrica de General Motors a Barcelona. I on ara hi ha el poliesportiu municipal, hi havia la fàbrica tèxtil SAFA.

Els eixos comercials més importants es situen a l'entorn del temple, amb les places de la Sagrada Família i la de Gaudí, a l'Avinguda Gaudí, i al mercat de la Sagrada Família entre els carrers Provença, Padilla i Mallorca.

Abans de la guerra civil espanyola, la zona central del barri (Marina/València) era anomenada coma "Poblet", donada la concentració d'habitatges i cases, enmig de una zona més aviat agrícola³.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

3.1. Context històric

La gènesi dels barris extramurs⁴

Durant el segle XVIII la relació existent entre la ciutat de Barcelona i els pobles dels voltants era molt intensa. Del portal de Sant Antoni sortia el camí cap a Sants, i del portal de l'Àngel el camí de Gràcia. El trànsit era tan tal que es van instal·lar serveis regulars de cotxes de cavalls. El 1824 es van plantar quatre fileres d'arbres al voltant del vell camí de Gràcia, que es convertí en un passeig tant per als barcelonins com per als graciencs. Més tard, es van construir jardins amb berenadors i locals a l'aire lliure on es feia teatre, balls i concerts de música i atraccions.

Entre el 1854 i el 1856 s'aconsegueix enderrocar les muralles en un curt període de govern progressista, però fins al 1858 no es va permetre de fer un pla per eixamplar urbanísticament la ciutat.

Va ser l'any 1859 quan el consistori barceloní va convocar un concurs de projectes urbanístics, del qual va sorgir guanyador el de l'arquitecte Rovira i Trias. Paral·lelament, el govern central en va encarregar un altre a l'enginyer Ildefons Cerdà, un pla que va imposar per un decret que anul·lava la decisió de l'Ajuntament de Barcelona. Aquella intromissió centralista no va agradar gens a la ciutat, malgrat que establia un projecte millor. El Pla Cerdà aprovat es va rebutjar per la mesura centralista del govern i pel gran nombre d'espais "desaprofitats" en jardins. El seu pla no es destinava, només, a l'espai que avui ocupa el districte de l'Eixample; va plantejar un eixample entre Montjuïc i el riu Besos, incloent-hi el terme de Sant Martí.

---

³ Viquipèdia, http://ca.wikipedia.org/wiki/Sagrada_Fam%C3%ADlia_%28Eixample%29,

⁴ Extret de <http://www.bcn.cat>, data de consulta 17 de setembre de 2013

L'Eixample es va construir en els anys de la industrialització de Catalunya, a la darrera del segle XIX i començament del XX. La part central, la dreta de l'Eixample, va ser el barri de la burgesia que va introduir a casa seva un estil propi, el modernisme, reflex d'aquell moment. Malgrat concentrar-se en aquesta zona un bon nombre dels edificis significatius, la resta dels que hi havia també a altres barris com el Fort Pienc, la Sagrada Família, Sant Antoni o l'esquerra de l'Eixample, van ser influïts per aquest corrent. Tot l'Eixample constitueix un conjunt arquitectònic modernista únic a Europa.

Cerdà amb el seu pla volia dissenyar una ciutat igualitària, on no es diferenciessin uns barris dels altres per les condicions de vida imposades. Els mateixos serveis es preveien uniformement per a tots els racons.

Es basava en una gran xarxa de carrers perpendiculars i travessers. Tots ells uniformes, excepte dues vies esbiaixades superposades -la Diagonal i la Meridiana- i la Gran Via de les Corts Catalanes. El punt on es trobaven aquests eixos era el gran centre de comunicacions de l'Eixample, en el qual es preveia una gran plaça, la de les Glòries Catalanes. Amb un gran rigor, va preveure el repartiment uniforme de zones de serveis, com ara mercats, centres socials i esglésies, i uns grans parcs de districte.

Les illes no eren ben bé quadrades, ja que, per facilitar la visibilitat, a les cantonades es tallaven els angles en forma de xamfrà. A l'interior de cada una només es permetia construir en un o dos costats, i la resta de l'espai es deixava per al jardí dels veïns. Les cases no havien de tenir més de tres pisos d'alçada (16m.), ni tampoc no havien de ser gaire profundes. Cerdà ho va establir així perquè considerava que la salut dels ciutadans depenia de poder viure en unes cases ben il·luminades per en les quals circulés l'aire net dels jardins que les havien d'envoltar per tot arreu.

Pel que fa als jardins, a més dels arbres dels carrers i els jardins de cada illa de cases, a cada barri es feia un gran parc de quatre a vuit illes d'extensió. A més a més, a la zona del Poblet, avui barri de la Sagrada Família, hi preveia un gran hipòdrom i un gran bosc a l'extrem de llevant de la ciutat, a la riba del Besòs. Igualment es preveien tres hospitals fora de la trama de carrers.

Tot i que en aquell moment era difícil d'imaginar-se l'existència de l'automòbil, es va deixar carrers espaiosos, per on podien circular els carros, els cotxes i els tramvies de cavalls.

La Dreta de l'Eixample va ser el sector on començà a materialitzar-se el projecte d'Ildefons Cerdà. S'estén entre els carrers de Balmes -constituït durant molts anys en barrera, pel pas a cel obert del tren de Sarrià- i el Passeig de Sant Joan, una de les vies muntanya-mar bàsiques del projecte de Cerdà.

El primer grup d'habitatges es va construir a l'actual encreuament dels carrers del Consell de Cent i Roger de Llúria. La Dreta de l'Eixample inicialment acollí algunes implantacions industrials importants, com la fàbrica Elizalde, una de les primeres d'Espanya en fabricar automòbils i motors.

De mica en mica, però, es va convertir en el barri en el qual s'ubicava preferentment la residència burgesa, amb l'esclat artístic del modernisme representat per edificis tan destacats com la Pedrera, la Casa Batlló i la Casa Amatller, entre molts altres.

Juntament amb la residència, i sovint desplaçant-la, l'activitat econòmica terciària s'hi anà localitzant cada vegada amb més força: comerç, oficines, seus d'empreses, cinemes, teatres, etc, especialment a la zona més central (entre Llúria i Balmes) i entorn el potent eix del Passeig de Gràcia, que seguia l'antic camí que unia la ciutat emmurallada amb el municipi de Gràcia. Aquest eix segueix sent avui el centre del dinamisme econòmic i la projecció comercial de la ciutat.

És a remarcar el fet que la Plaça de Catalunya no estava prevista al Pla Cerdà. Aquest "oblit" quedà corregit per la força dels fets: la seva posició de frontissa entre la ciutat vella i el nou Eixample la constituïa de forma natural en el centre neuràlgic de la ciutat; el pas dels anys no ha fet sinó refermar-ho.

Més enllà del límit de la dreta de l'Eixample, a la part alta, hi ha el barri de la Sagrada Família, que abans es coneixia com el Poblet. El Poblet era un veïnat que durant molts anys es va reduir a camps, amb un petit nucli de cases baixes situades al voltant de l'actual carrer de València. No va arribar a tenir una certa entitat fins als primers anys del segle XX, com a barri obrer a l'entorn de moltes indústries.

El que avui li dona personalitat és el temple de la Sagrada Família. Va ser encarregat com a temple expiatori i es va projectar el 1881 en uns terrenys del terme de Sant Martí, quan al seu voltant tot eren camps. El projecte va ser encarregar inicialment a l'arquitecte Francesc de Paula Villar i el va continuar un jove i llavors poc conegut arquitecte anomenat Antoni Gaudí, que es va fer càrrec de les obres quan tot just es començava a construir la cripta d'estil neogòtic. Actualment el temple és l'obra de Gaudí més coneguda arreu del món i el lloc més visitat pels turistes de la ciutat.

L'avinguda de Gaudí travessa el barri, unint la Sagrada Família amb una altra obra cabdal del modernisme català: l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, de Lluís Domènech i Montaner. Ambdós edificis declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Casa Milans o Torre Xifré⁵

Dels masos existents en el vessant del turó de la Rovira, destacava la casa Milans o Torre Xifré tal i com deixava constància Victor Balaguer en la seva "Guía de Barcelona a Granollers por el Ferro-carril", de l'any 1857

*"Aquella casa blanca que veis asomar allà en la falda de la muntanya, es la llamada torre de Milans, propiedad hoy de D. José Xifré, quien está haciendo en ella grandes mejoras para convertirla en un delicioso sitio de recreo"*⁶

---

⁵ Carme Martín Falcón, Memòria dels barris, "Un barri únic al món", en <http://memoriadelsbarris.blogspot.com.es/search/label/Guinard%C3%B3%20-%20masies>. Data de consulta 27 de març de 2013

Imatge 1. La Torre de Xifré, situada als terrenys comprats per l'Hospital, vista des de la Travessera Baixa de Gràcia, En: *De Santa Creu a Sant Pau, El llegat de Pau Gil, 1892-1913 (IV) La gestació de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau*, <http://desantacreuasantpau.blogspot.com.es/search/label/Llegat%20de%20Pau%20Gil>, data de consulta: 4 de juliol de 2013

Finançament de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau⁷

Pau Gil i Serra va néixer a Barcelona el 30 de desembre de 1816. El seu pare, Pere Gil i Babot, era un comerciant tarragoní, que va ser diputat a les Corts espanyoles de 1836, 1839 i 1843, i que a més va destacar per ser un important home de negocis. Els germans Gil i Serra: Pere, Pau, Claudi i Josep residien a París on participaven en els negocis del seu pare. Les activitats familiars eren molt diverses i d'una gran importància: comerç navilier, constructors de ferrocarrils, fundadors de Catalana de Gas, de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona, i d'una casa de banca a París.

Pau Gil des de molt jove va viatjar per nombrosos països europeus, adquirint coneixements tècnics i financers alhora que es convertia en un amant de l'art.

Quan el seu germà Pere va morir, va ser Pau qui el va succeir en la direcció de la *Banque Gil* de París i la va dirigir personalment al llarg de la seva vida.

Va aconseguir reunir una gran fortuna. Sempre va mantenir estretes relacions amb la seva terra natal, i potser aquest fet li va fer saber les necessitats hospitalàries que Barcelona tenia en aquell temps.

---

⁶ Victor Balaguer, *Guía de Barcelona a Granollers por el ferro-carril*, Barcelona, 1857

⁷ Arqueociència Serveis Culturals, SL, *Estudi Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau*, Manresa, 2006, inèdit

Pau Gil no va trobar cap membre de la família que volgués succeir-lo en els negocis a la seva mort. És per això que en el seu testament, dictat el 17 de setembre de 1892, es parla de la liquidació de la banca esmentada, i la donació de 4 milions de pessetes per tal de construir un hospital model a Barcelona amb una sola condició, que portés el seu nom patronímic, Sant Pau. Els senyors Joan Ferrer i Vidal i Manuel Maria de Sivata i Llopart, dos barcelonins de nissaga, van ser els escollits per fer de marmessors del seu llegat.

Pau Gil i Serra va morir a París el dia 30 d'abril de 1896. Seguint les instruccions expressades, els marmessors compren un terreny que pertanyia a l'antiga Torre Xifré, en el barri barceloní del Guinardó, propietat de les senyores Maria Marquès de Gironès i Josepa Marquès de Julià, davant el Notari Manuel Borràs de Palau. El 1901, després d'un polèmic concurs, el projecte s'encarrega al prestigiós arquitecte Lluís Domènech i Muntaner. El 15 de gener de 1902 es posà la primera pedra del nou Hospital de Sant Pau.

L'any 1911 s'aturen les obres de l'Hospital perquè s'exhaureix l'import total del llegat de Pau Gil. Amb aquests diners s'havien comprat 36.000 metres quadrats de terreny i construït el gran pavelló d'administració, dos petits pavellons d'observació i reconeixement (Sant Jordi i Santa Apol·lònia), cinc pavellons d'infermeria d'un pis i semisoterrani (Sant Salvador, Sant Leopold, la Puríssima, el Carme, la Mercè), un pavelló d'infermeria de dos pisos i semisoterrani (Mare de Déu de Montserrat), i la Casa d'Operacions (Sant Cosme i Sant Damià).

Després d'exhaurir-se el llegat de Pau Gil varis van ser els mecenes que van col·laborar econòmicament, i de forma desinteressada, en la construcció dels nous pavellons de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, donacions i obres que es van portar a terme entre els anys 1914 i 1944.

Entre els més destacats Rafael Rabell i la seva filla Concepció Rabell qui finançaren el pavelló de Sant Rafael. El pavelló de Sant Manuel, es construir gràcies al llegat de Manuel Mariné i Molins. El Dr. Daniel Girona i Llagostera i la seva muller Maria Quintana finançaren el pavelló de Santa Victòria, amb ajuda d'altres inversors menors. El pavelló de l'Assumpció fou pagat per Lluïsa Rabell de Patxot, en memòria de la seva mare Assumpció. El pavelló de Sant Carles i Santa Francesca gràcies al llegat de la senyora Francesca Balart, vídua de Carles Baró. Frederic Benassat i Consol Vives aportaren els diners per la construcció del pavelló de Sant Frederic. El Dr. Francesc Fàbregas i la seva muller Faustina Mata finançaren la construcció del pavelló de Santa Faustina. Finalment el governador civil de Barcelona, Antonio F. de Correa Veglison, donà una quantitat de diners per bastir el pavelló de Sant Antoni, ja a l'any 1944.

La Construcció de l'Hospital⁸

El projecte d'hospital de la Santa Creu i Sant Pau, és en realitat l'exponent d'un projecte d'arquitectura hospitalària basada en formulacions higienistes que havia estat el principal

---

⁸ Per a un estudi més exhaustiu podeu consultar l'estudi històric citat anteriorment.

corrent ideològic que impregnava la medicina europea i espanyola des del segle XIX i que es fonamentava en la separació, l'aïllament i un entorn asèptic.

El mateix Lluís Domenech i Muntaner es va documentar sobre aquesta corrent de la medicina, amb visites a altres centres de la geografia europea. Però el referent directe és l'Institut Pere Matas de Reus, obra seva portada a terme entre els anys 1897 i 1912 i que reuneix tots els preceptes d'aquesta corrent hospitalària.

El 18 de gener de 1902 es col·locava la primera pedra del que serien els pavellons de l'Hospital de Sant Pau. Assistiren a l'acte els representants de les autoritats civil, militar, municipal i eclesiàstica, de l'Administració de la Junta de l'Hospital de la Santa Creu, de la Casa Provincial de la Caritat i de l'Acadèmia de Medicina.

En aquesta cerimònia es va posar en el forat de la pedra, un tub de vidre commemoratiu de l'esdeveniment que contenia un pergami policromat firmat pels representants de l'Església, de l'Ajuntament, de l'Administració de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, dels diaris locals, dels marmessors de Pau Gil i de Lluís Domènech i Montaner, així com també monedes d'or i plata diverses, i diferents diaris del dia. Oficià la cerimònia el Dr. D. Francisco Pol, Mestre Escuela de la Catedral Basílica, en nom del Cardenal Casañas.

A l'agost del 1902 el contractista Josep Gabriel començà el moviment de terres de tots els pavellons que pertanyien a l'hospital de Sant Pau. Aquests moviments de terra durarien fins el juny del 1904.

Al març del 1905 el contractista Francesc Vilagut començà la construcció de tots els pavellons que es prolongaria fins el 1910.

Als terrenys adquirits pels marmessors hi havia construïda en aquells moments una antiga bòbila. Domènech i Muntaner exposà la conveniència de posar-la en funcionament per fabricar els maons que servien per a la construcció dels pavellons, en comptes de portar-los de fora. També proposà aprofitar la terra que s'extreia de l'excavació dels soterranis i galeries per a confeccionar dits maons.

Entre el 1909 i 1911 es procedí a la plantació de les primeres espècies vegetals que configurarien el jardí. Bàsicament arbres de tipus caducifoli, til·lers i castanyers, que envoltaven el passeig central, i que al perdre la fulla permeten escalfor al hivern i frescor a l'estiu.

Al 1911 es procedia també al trasllat i muntatge de la façana de l'antiga capella de Santa Marta, ubicada al barri de la Ribera, i que els esforços de la M.I.A. havien aconseguit salvar de l'enderroc i traslladar a l'Hospital, incorporant-la com a façana del pavelló de les cuines.

La construcció de l'Hospital estigué acompanyada d'una important campanya propagandística en contra, duta a terme especialment des de la premsa, on apareixien caricatures i sàtires constantment, contra les figures dels marmessors i especialment contra la figura de Domènech i Muntaner.

La distribució en pavellons resultava prou xocant als barcelonins que tot i els esforços per modernitzar-se només estaven familiaritzats amb els hospitals de tipus “escorialescs”; la concentració de serveis i comunicacions sota terra els devia ser inconcebible. Per contra, per part de la classe mèdica tot eren elogis, el nou edifici no tan sols permetia aplicar els avenços mèdics, sinó que el malalt es recuperés en un ambient de pau i benestar, molt proper al dels balnearis burgesos.

Els pavellons previstos per l’Hospital de Sant Pau serien 10, que rebrien una identificació feta per un número romà, acompanyada de la lletra de la seva situació topogràfica “E”, “O”, depenent si s’aixecava a l’Est o a l’Oest. Posteriorment, quan l’Administració de l’Hospital de la Santa Creu absorbí la totalitat dels pavellons, se’ls atorgaren noms de sants. Fins a l’actualitat, no s’ha pogut esbrinar si el nom dels sants atorgats a cada pavelló responen a algun tipus de lògica, o bé foren atorgats per decisió arbitrària.

El 25 d’abril de 1913, la Junta Administrativa de Santa Creu, amb l’aprovació de la marmessoria de Pau Gil, entrava en possessió dels terrenys i pavellons aixecats fins al moment, amb la condició de continuar la construcció i encarregar-se de la posada en marxa i l’administració.

Pavelló de Sant Salvador

Aquest edifici correspon al projecte de Domènech i Montaner per a l’Hospital de Sant Pau construït gràcies al llegat de Pau Gil, tot i acabar-se quan ja el llegat s’havia exhaurit. Segons el projectat, aquest edifici fou destinat inicialment a Cirurgia general. Els darrers anys, però, ha estat destinat al servei de Unitat de Cures Intensives i de Semi-crítics.

La construcció del pavelló de Sant Salvador s’inicia l’any 1902 i finalitza vers el 1918. Posteriorment, es coneixen diverses actuacions en l’edifici; així, l’any 1958 es procedí a la instal·lació d’un ascensor monta-càrregues. Més endavant, entre els anys 1984-1985 es va procedir a rehabilitar part de l’edifici⁹.

3.2. Context arqueològic

Són moltes les intervencions arqueològiques dutes a terme al complex hospitalari i entorn proper. D’entre aquestes cal destacar les efectuades en diverses fases prèvies a l’actual obra:

- L’any 2009 i sota la direcció de Daniel Vázquez es va realitzar un control i seguiment arqueològic de les obres realitzades en el recinte de l’Hospital de la Santa Creu i Sant Pau¹⁰ i als carrers que l’envolten (Sant Antoni M. Claret 167-171, carrer de Sant Quintí,

---

⁹ Arqueociència Serveis Culturals, SL, *Estudi Històric de l’Hospital de la Santa Creu i Sant Pau*, Manresa, 2006, inèdit

¹⁰ En endavant HSCSP

55-95, carrer del Mas Casanovas 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372), donant un resultat positiu quant a la documentació de restes arqueològiques:¹¹

D'aquesta intervenció de l'any 2009 tenim evidències de cronologia d'època romana tardorepublicana/altoimperial, amb nivells de formació natural però amb presència de material ceràmic ibèric i romà i nivells de formació antròpica amb materials altoimperials.

La presència d'aquests nivells fa pensar en la possible existència d'una petita unitat d'explotació agrícola o assentament rural, ja sigui en aquesta mateixa zona o en les proximitats, en cronologies d'època tardo-republicana.

Pels materials recuperats, sembla que ens trobarien davant d'unes estructures en la plana de clara tradició ibèrica.

També es van documentar estructures anteriors a la construcció de l'Hospital, com una estructura d'ús agrari amortitzada al segle XIX (sitja), i també edificacions posteriors a la sitja i anteriors a l'edificació de l'Hospital, com són algunes fonamentacions, una pavimentació, clavegueres i un pou cec, pròpies d'una edificació d'hàbitat.

En aquesta intervenció també van ser localitzades tres inhumacions corresponents a tres tipus de ritual ben diferenciats: enterrament primari en estructura contenidora (tipus taüt), enterrament primari en fossa simple i enterrament secundari. Malgrat tot, la manca d'una estratigrafia clara no va permetre situar cronològicament els tres enterraments.¹²

- L'any 2011 es va portar a terme una intervenció arqueològica al voltant del pavelló de l'Administració on es van localitzar tot un seguit d'estructures de diversa cronologia. Entre aquestes cal destacar la presència de cinc sitges amb un ventall cronològic des d'època ibèrica a època romana.

Coetànies del complex hospitalari són un seguit d'estructures relacionades amb la canalització d'aigües.

Altres estructures són d'una cronologia anterior a l'actual edifici i relacionades també amb la conducció d'aigua¹³.

- L'any 2012 amb motiu de les obres de rehabilitació del Pavelló de l'Administració de l'HSCSP, van ser identificades nombroses canalitzacions i dipòsits amortitzats, pertanyents al complex hospitalari, així com dos sitges i una estructura indeterminada

---

¹¹ Daniel Vázquez, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, (Barcelona, el Barcelonès), setembre – desembre de 2009", Codi 097/07, CODEX, Barcelona, 2010, inèdit

¹² Paz Balaguer Nadal, "Intervenció antropològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau", ESTRATS, 2009, inèdit

¹³ Isabel Pereira Hernández, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona, el Barcelonès", CODEX, Barcelona, 2011, inèdit.

d'època ibèrica. El material ceràmic recuperat ens situa entorn la segona meitat del segle II, primera meitat del segle I aC.¹⁴

- L'any 2013 amb motiu de les obres de construcció de una xarxa de bescanviadors geotèrmics a tot el complex històric de l'HSCSP així com la urbanització entre diversos pavellons, es van documentar tot un seguit d'estructures pròpies de l'Hospital (clavegueres i dipòsits), estructures de l'antic mas Xifré (on destaca part d'una gran bassa de rec reconvertida en zona de bany i diferents canalitzacions que abastien d'aigua la bassa). També fou excavada una sitja d'època ibèrica de similars característiques a les identificades en anteriors intervencions.¹⁵
- Al mateix any durant les tasques de control de l'espai annex al pavelló de l'Administració, va aparèixer part d'una font ornamental i diversos canals atribuïbles a la gran reforma del mas Xifré per reconvertir-lo en casa d'estiueig a principis del segle XIX¹⁶.
- Aquest mateix any es va dur a terme una intervenció al mateix pavelló de Sant Salvador amb motiu de les obres restauració de les façanes i cobertes i l'excavació de rases per a la col·locació dels desguassos per a la recollida d'aigües pluvials, on van aparèixer part de la xarxa de clavegueram original de l'edifici¹⁷.

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

El control arqueològic és motivat per les obres de rehabilitació de l'interior del pavelló de Sant Salvador que preveïen la construcció d'un fossat d'ascensor i una galeria de serveis amb afectació al subsòl. L'aparició de restes arqueològiques en anteriors fases constructives i la catalogació de l'edifici com a BCIN i com a patrimoni mundial per la UNESCO reafirmaven la necessitat d'un control arqueològic.

5. FONAMENTS DE DRET

La intervenció és de caràcter preventiu, atenent la Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del

---

¹⁴ Oscar de Castro López, Esteve Nadal Roma, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració. carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2012, inèdit

¹⁵ Oscar de Castro López, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Bescanviadors geotèrmics, ACTIUM, 2014, en redacció

¹⁶ Esteve Nadal i Roma, Oscar de Castro López, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració - Sales annexes, carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2013, inèdit

¹⁷ Esteve Nadal i Roma, "Memòria Científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Pavelló de Sant Salvador, carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, 2013, inèdit

Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

El conjunt arquitectònic està declarat Monument Històric Artístic d'Interès Nacional pel Reial Decret 1719/1978; 19/05 BOE 1978.07.08 i amb la fitxa 716 del Catàleg del Patrimoni Històric Artístic de la ciutat de Barcelona.

Ha estat declarat Patrimoni Mundial per la UNESCO amb l'expedient 804-2 de 4 desembre de 1997.

6. TREBALLS REALITZATS

El projecte de reforma i condicionament de l'edifici preveia un seguit de treballs amb afectació al subsòl. Aquests corresponen a: retirada dels paviments actuals de l'edifici, rebaix de tota la superfície per a la col·locació d'un nou paviment, excavació de un fossat d'ascensor i excavació d'una rasa longitudinal de 2 metres d'amplada per 1,20 metres de fondària per encabir una galeria de serveis).

La presència de diversos elements arqueològics¹⁸ durant les tasques d'excavació i la seva afectació per les obres en curs van determinar l'aturada dels moviments de terres i la sol·licitud d'un permís de desmuntatge de les estructures afectades¹⁹, obtenint els permisos pertinents per part de les autoritats competents.

Aquests elements van aflorar un cop enretirats els diversos paviments contemporanis i excavat el calaix per a la col·locació del nou paviment (assolint fondàries entorn als 0.40m), així com en el primer tram de la rasa longitudinal per a la construcció d'una nova galeria de serveis, de prop de 30 m.

Un cop obtingut el permís de desmuntatge de les estructures afectades es procedí a la continuació de les tasques d'excavació de la rasa longitudinal, així com el fossat de l'ascensor. Durant aquestes tasques van aparèixer noves estructures arqueològiques, totes elles atribuïbles al mas Xifré i que van comportar la redacció d'un nou informe d'afectació²⁰ i la sol·licitud de desmuntatge, obtenint autorització per part del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, amb supervisió del Servei d'Arqueologia de Barcelona.

---

¹⁸ Aquests consistiren en estructures originals del pavelló modernista: antic sistema de clavegueram, transformat en un moment indeterminat del segle XX en galeria de serveis i 4 pous de drenatge pertanyents al mateix sistema; i estructures del mas Xifré: dos murs i la base de una font.

¹⁹ DE CASTRO, O., *Informe d'Afectació d'Estructures. Intervenció arqueològica. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador, Barcelona, el Barcelonès, del 5 al 29 de gener de 2016*, Alella, 2016, inèdit

²⁰ DE CASTRO, O., *Informe d'Afectació d'Estructures. Intervenció arqueològica. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador, Barcelona, el Barcelonès, del 15 al 26 de febrer de 2016*, Alella, 2016, inèdit

7. METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, que consisteix en el registre objectiu i en la documentació exhaustiva de restes i estrats, utilitzant per això un model de fitxes específiques.

Topografia i planimetria

Les restes s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM (ETRS89), per tal de documentar i facilitar la interpretació de la seqüència estratigràfica. La topografia i la planimetria han estat tractats informàticament amb programari CAD (Autodesk Autocad) i SIG (ESRI ArcGis).

Documentació fotogràfica

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu en format digital d'alta resolució.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Les obres de reforma del pavelló de Sant Salvador han permès identificar estructures de dos moments històrics d'ocupació de l'indret: estructures originals del pavelló modernista, construït entre els anys 1902 i 1918, i estructures que pertanyent a l'antic mas Xifré, enderrocat per a la construcció del complex de Domènech i Muntaner.

8.1. Estructures del pavelló de Sant Salvador

Sistema de Clavegueram UE 110

Imatge 2

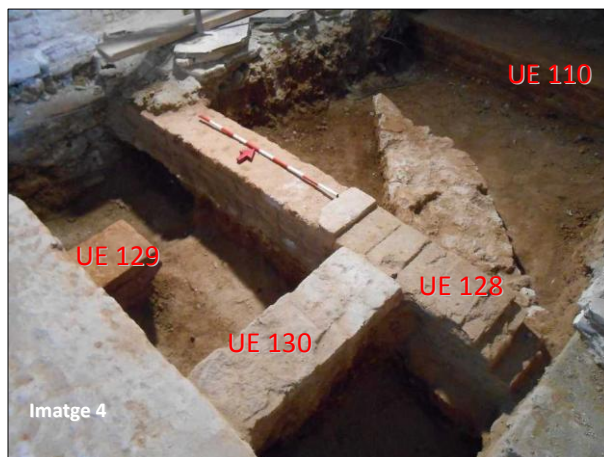
Són un seguit de galeries que recorren paral·leles als murs perimetrales de l'edifici i que servien per recollir les aigües residuals. Aquestes, tal i com indica E. Nadal, van ser reconvertides en un moment indeterminat del segle XX com a galeries de serveis. Tan la base com les parets són obrats amb maons de 14x21cm amb la coberta desapareguda ben probablement en el moment de la reconversió en galeries de serveis. Amida 0.90 m d'amplada exterior i una alçada exterior conservada d'1 metre (veure plànol 2)

Dipòsits de filtració UEs 111, 112, 113, 114

Es tracta de dipòsits de planta circular, coberta amb volta de maons i connectats amb les galeries de clavegueram, mitjançant una obertura lateral, tots quatre de idèntiques característiques. La volta s'aixeca sobre una anella metàl·lica de 130 cm de diàmetre. El primer metre és construït amb maons a trencajunt, amb una fondària indeterminada excavada al subsòl. (veure plànol general 2 i detall al plànol 3). Són similars a la resta de dipòsits identificats en anteriors intervencions tot i que aquests es troben en perfecte estat de conservació i han estat localitzats a l'interior de l'edifici (en anteriors intervencions aquests dipòsits han estat identificats a l'exterior dels pavellons i es van catalogar com a dipòsits de recollida i filtració d'aigües pluvials).

Sistema de contraforts UEs 128, 129 i 130

Localitzats en una de les habitacions de la part oriental del pavelló es tracta de murs fets a base de maons lligats amb morter.

La UE 128 es situa de forma perpendicular a dos parets de que delimiten la habitació. Té una potència màxima de 0.35 m composta per 4 filades de maons. S'observa una petita elevació de la part central definita una forma "d'esquena d'ase". Aquest fet ens fa pensar que es tracta d'un mur de reforç, a l'estil d'arc de descàrrega. L'estructura es veu trencada a l'est per la construcció d'una canalització de ciment.

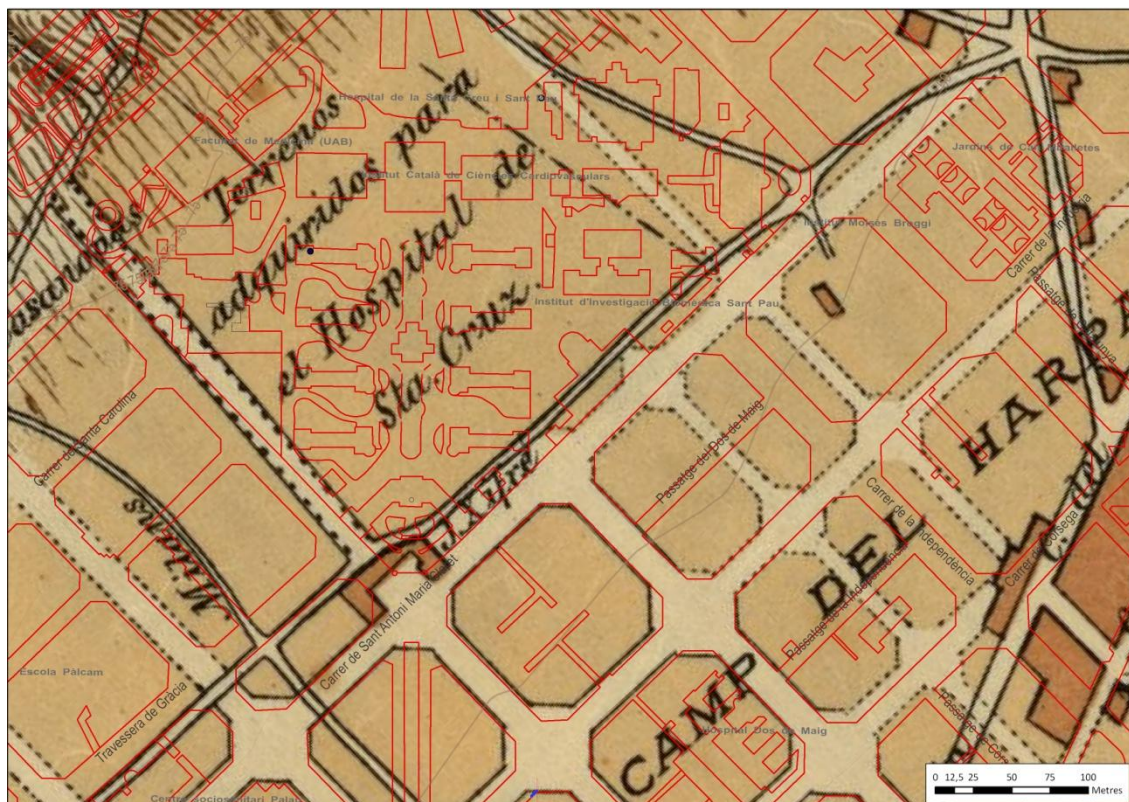
A aquest contrafort se li adossa, de forma perpendicular, una altra estructura (UE 130) feta amb el mateix aparell constructiu però de tan sols un maó de potència, que simultàniament s'adossa a la riosta de l'arc que defineix la habitació. Un cas apart el conforma l'estructura UE 129, composta únicament per dos maons adossats a la riosta de l'arc.

8.2. Estructures del mas Xifré

Durant les diferents intervencions dutes a terme al recinte històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau hem anat identificant elements arquitectònics pertanyents a l'antiga casa Milans o mas Xifré, una masia situada als peus del turó de la Rovira adquirida per ric comerciant Josep Xifré i Cases, qui va voler transformar-la en lloc d'estiueig a la moda de l'època. Fill de comerciants nascut a Arenys de Mar feu fortuna amb el comerç marítim (que incloïa la venda d'esclaus) amb seu a Nova York i Cuba. A mitjans del Segle XIX decidí tornà a Catalunya establint-se a Barcelona on es dedicà, entre d'altres coses, a la compra de terrenys rústics i la promoció d'habitatges. D'aquests destaca els famosos "porxos d'en Xifré" a Pla de Palau. També fou el primer president de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat i de la Junta de Beneficència Pública (1845) i d'altres entitats benèfiques, econòmiques i culturals²¹.

Els marmessors del llegat de Pau Gil van adquirir, entre d'altres, els terrenys del mas Xifré per a la construcció de l'HSCSP, enderrocant la casa i jardins del mas.

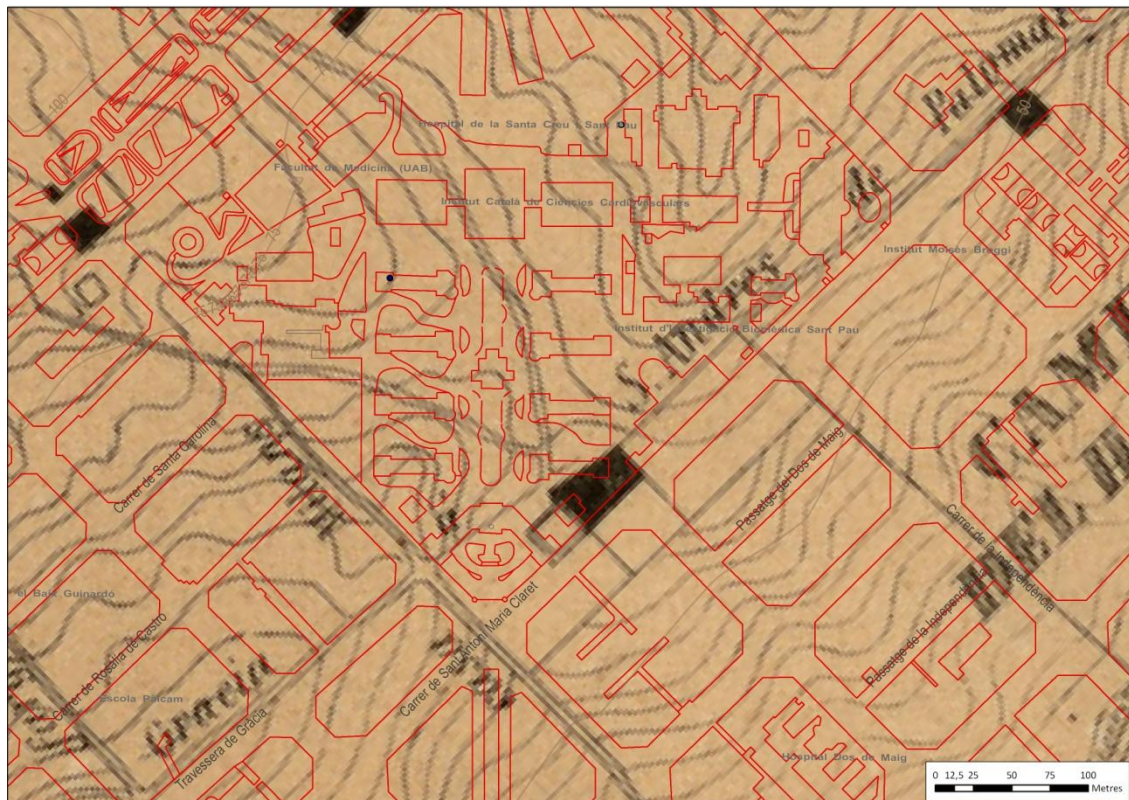

Imatge 5. Plano de Barcelona y sus alrededores en 1890, aprobado por el Excmo. Ayuntamiento en sesión del día 13 de enero de 1891 / trazado por D. J.M. Serra. Autor: Serra, J.M.; Barcelona. Ajuntament. Col·lecció digital: Mapes de Catalunya (s. XVII-XX), <http://cartotecadigital.icgc.cat>. Drets: <http://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/>

Les estructures localitzades, amb la informació actualment disponible, permeten inferir els límits del mas. Les figures X i X són superposicions de mapes de Barcelona dels anys 1861 i

²¹ Extret de <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0238266.xml>, data de consulta 28 d'abril de 2016

1890, amb l'actual parcel·lari i on apareix el mas ocupant la part sud de la travessera de Gràcia a Sant Andreu del Palomar.

Imatge 6. Plano de Barcelona y sus alrededores: a S.M. la Reyna / I. Cerdà ; grab. por Leopoldo Rovira y D. ; Lit. Vazquez. Autor: Cerdà, Ildefons ; Rovira, Leopoldo. Any de l'obra original: 1861. Col·leccio digital: Mapes de Catalunya (s. XVII-XX), <http://cartotecadigital.icgc.cat>. Drets: <http://creativecommons.org/publicdomain/mark/1.0/>

Les estructures localitzades en la present intervenció són:

Fragments de murs UE 115 i 116

Es tracta de dos murs orientats de forma transversal al eix de l'edifici modernista. El mur UE 115 es fet a base de pedres lligades amb morter de calç i maons, amb una amplada de 0.50 m i una alçada conservada de 0.80 m que s'estén a ambdues bandes de la rasa. Sembla que fou construït amb encofrat perdut al cantó est i cara vista al costat oest. El mur UE 116 se li adossa pel cantó sud-est. Aquest es fet a base de maons a trencajunt lligats amb morter de calç. Amida 30 cm d'amplada (dos maons de

14 x 21) i conserva una alçada de 0.40 metres. S'estén cap al sud-est fora del perímetre d'excavació podent-se relacionar amb el mur UE 136 de la intervenció dels bescanviadors geotèrmics de l'any 2013.

A mode d'hipòtesi el mur UE 115 podria correspondre a la tanca perimetral del mas amb el camí de la Travessera de Gràcia a Sant Andreu del Palomar. Aquest, conjuntament amb el mur UE 116 (UE 136 de la intervenció dels bescanviadors geotèrmics) delimita un espai al centre del qual es situaria la font UE 117 localitzada en la present intervenció (*vid infra*).

Font ornamental (UE 117, 118 i 119)

Es tracta d'una estructura feta a base de maons a trencajunt que descriu un hexàgon, no del tot regular, de 2.30 metres d'amplada màxima (UE 117). Es format per dos nivells. El centre de l'estructura (un hexàgon de 1.20 m) es troba enfonsat uns 10 cm en relació al hexàgon superior. Al centre s'hi localitza un tub de ferro per on es connectaria el brollador. Al voltant del tub es pot apreciar una impronta de 0.50 m de diàmetre, de forma hexagonal, que correspondria a la base d'una possible escultura. Per sobre d'aquest nivell s'hi estén un altre hexàgon de 0.65 m que es troba delimitat per la impronta d'un mur que faria de tancament de l'estructura. En aquest nivell s'han documentat dos forats de 0.5 cm de diàmetre, en un d'ells encara visible un tub ceràmic al seu interior. Ben probablement fossin desaigües o elements de subjecció d'una estructura aèria. Tot aquest conjunt es recolza sobre una sabata, també de forma hexagonal feta a base de maons i morter.

En dues cares de l'hexàgon s'han documentat dos afegits en forma de paral·lelepípede, fets amb el mateix aparell constructiu, que podrien jugar un paper decoratiu. Hem de suposar que aquesta estructura es repeteix a la banda nord de la font, fora de perímetre d'obra.

El conjunt però no té gaire fonamentació, tenint una alçada màxima de 30 cm, fet que ens fa creure en el seu caràcter ornamental.

Un cop desmuntada l'estructura superior s'observa el canal d'entrada d'aigua (UE 118) i el canal de sortida (UE 119). El canal d'entrada, al nord, el componia una canalització ceràmica de 10 cm de radi encastada en un sòlid mur de pedra i maons lligats amb morter.

A l'imatge 9 s'observa com sota l'estructura hexagonal apareix el brollador i s'intueix el canal de sortida de l'aigua, a la part superior de la fotografia.

Les imatges 10 i 11 corresponen al moment de retirada del remanent de la base de la font i el brollador.

El canal de sortida d'aigua (UE 119), al sud, es fet a base de maons amb una alçada de 0.70 m d'alçada i 0.65 m d'amplada.

Murs UE 123 i UE 124 i paviment UE 126

Conjunt de dos fragments de mur amb un paviment de morter de calç entre ambdós. Els murs són fets a base de pedres i maons lligats amb morter de calç. El primer d'ells (UE 123) té una amplada de 1.5 m i una potència conservada de tan sols uns 0.30 m. Es troba tallat per les riestes dels arcs de l'edifici modernista. Paral·lelament es situa un fragment de mur (UE 124) que es troba tallat per la riesta de l'edifici no podent determinar la seva amplada màxima (conserva una amplada de 0.90 m) amb una alçada conservada de 0.70 m.

L'espai que es separa de 0.65 m es troba cobert amb una capa de morter de calç (UE 126), d'escassos 0.15 m, probablement la base de preparació d'un paviment de tova.

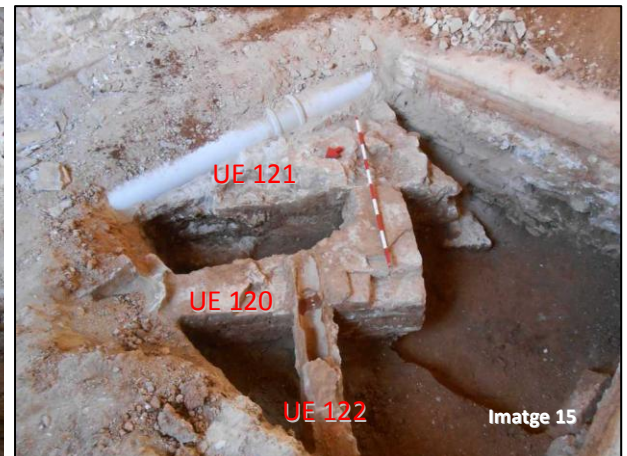
Estaríem davant de la fonamentació d'un gran edifici, donada l'amplada dels murs. A mode d'hipòtesi, aquests murs podrien formar part de l'escala i balustrada observada en la imatge 18 Tanmateix el paviment existent entre ambdós murs podria correspondre al negatiu del canal que abastia d'aigua la bassa, donada la seva amplada i posició.

Murs UE 120 i UE 121

El mur UE 121 va ser localitzat en primera instància en l'excavació del fossat de l'ascensor. Posteriorment amb la continuació de l'obertura de la rasa per a la construcció de la galeria de serveis es va tornar a localitzar en dos punts diferents del seu traçat, amb un total de 4.10 m, trencat per les diferents riestes de l'edifici. En la part millor conservada es pot observar la

banqueta de fonamentació, de 0.70 m d'amplada, sobre la qual s'aixeca el mur, de 0.45 m. És fet a base de pedres lligades amb morter de calç.

Adossat a aquest mur i localitzat en el fossat de l'ascensor (imatge 15) es localitza un altre mur (UE 120) fet a base de maons lligats amb morter, amb una amplada màxima observada de 0.30 m i una alçada conservada de 0.55 m de funcionalitat indeterminada.

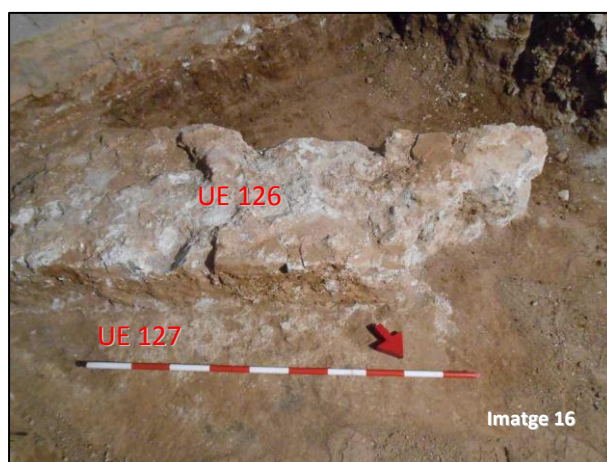
Canalització UE 122

Relacionat amb aquests dos murs localitzem part d'una canalització de ceràmica de 0.10 m de diàmetre. Aquesta té una orientació sud-nord, que contrasta amb la orientació natural nord-sud, observada en altres canalitzacions del mateix horitzó cronològic identificades en anteriors intervencions al complex hospitalari. Podria tractar-se d'un sobreeixidor.

Canalització UE 133

Localitzada al nord del mur UE 121 en la part central de la rasa per a la galeria de serveis i paral·lela a ell. És feta a base de maons lligats amb morter, tant a la base com a les parets i la coberta. Amida 0.40 m d'amplada amb una llum de 0.20 m. S'ha localitzat un tram de 2.5 m.

Fragment de mur UE 126 i paviment UE 127

Al nord dels murs UE 124 i 125 al mateix emplaçament on hem identificat el contrafort UE 128 i tallat per aquest, localitzem part d'un mur (UE 126) fet a base de pedres lligades amb morter de calç. L'amplada màxima és de 0.60m i una alçada conservada de 0.25 m. Al cantó nord es localitza un paviment de morter de calç (UE 127), probablement la base de preparació d'un paviment de toves. Aquest conjunt estaria en relació amb les estructures UE 123, 124 i 125.

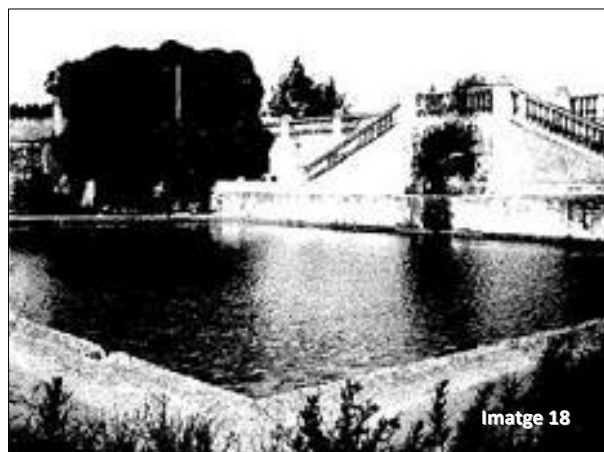
Mur UE 132 i fonamentació UE 131

Un cas apart el forma dos estructures localitzades a la part més oriental de la rasa de serveis. Es tracta de part d'un mur i part d'una fonamentació que es va identificar un cop desmuntades les estructures superiors (contraforts UE 128,129 i 130, i mur i paviment UE 126 i 127). En netejar l'espai es va observar com a la rasa central afloraven uns blocs de morter que, un cop netejats van delimitar la base d'una gran fonamentació.

El mur UE 132 es fet amb pedres lligades amb morter de la mateixa factura que la resta d'estructures adscrites al mas Xifré. Desconeixem la seva amplada per restà fora del perímetre d'obra. Per la seva banda, la fonamentació UE 131 mostra dues cares conformant un angle de 120° i en la part oest, i una forma semicircular en el cantó oest. Es fa difícil determinar la funcionalitat d'aquesta estructura si be analitzant la planimetria s'observa com es situa al centre de tot el conjunt identificat com a bassa en anteriors intervencions a l'indret.

9. CONCLUSIONS

Les obres de reforma del pavelló de Sant Salvador, conjuntament amb les restes identificades en anteriors reformes del complex modernista ens permeten identificar l'espai ocupat per les construccions de l'antiga finca mas Xifré. Aquest es situaria per sota de l'antiga Travessera de Gràcia a Sant Andreu de Palomar. Amb tot i trobem una discrepància entre els plànols de 1861 i 1890. En el més antic (imatge 6) hi figuren unes construccions en la zona actualment ocupada pels pavellons de Sant Jordi i Sant Salvador que podria correspondre a la bassa i estructures annexes que mostren la imatge 18²². En el plànol de 1890 (imatge 5) no hi figura cap element en aquesta zona si be es mostra

²² Bassa del Mas Xifré. Extret de: Carme Martín Falcón, Memòria dels barris, "Un barri únic al món", en <http://memoriadelsbarris.blogspot.com.es/search/label/Guinard%C3%B3%20-%20masies>. Data de consulta 27 de març de 2013

una estructura en la part entre el pavelló de l'Administració i la cruïlla dels carrers Sant Antoni Maria Claret i de Cartagena.

Tot i aquesta discrepància la estratigrafia que observem en la rasa longitudinal del present projecte ens mostra una clara diferència entre la part meridional del mur de tancament UE 115 i la part occidental. Així, al nord-est de la rasa i sota un estrat de rebliment contemporani (UE 100), del moment de construcció del pavelló, es localitza un estrat argilós amb algun petit fragment de ceràmica ibèrica (UE 101).

Per la seva banda, a la part sud-oest del mur UE 115 sota l'estrat modern UE 100 s'hi localitza un seguit de nivells d'enderroc amb presència de carbons i cendres que cobreixen les estructures localitzades (UE 102). Sota aquest hi trobaríem l'estrat UE 101. Aquesta diferència ve a recolzar la hipòtesi plantejada.

10. BIBLIOGRAFIA

Arqueociència Serveis Culturals, SL, Estudi Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Manresa, 2006, inèdit

Daniel Vázquez, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, (Barcelona, el Barcelonès), setembre – desembre de 2009", Codi 097/07, CODEX, Barcelona, 2010, inèdit

Esteve Nadal i Roma, "Memòria Científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Pavelló de Sant Salvador, carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, 2013, inèdit

Esteve Nadal i Roma, Oscar de Castro López, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració - Sales annexes, carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2013, inèdit

Isabel Pereira Hernández, "Informe de la intervenció arqueològica preventiva a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Barcelona, el Barcelonès", CODEX, Barcelona, 2011, inèdit.

Oscar de Castro López, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Bescanviadors geotèrmics, ACTIUM, 2014, en redacció

Oscar de Castro López, Esteve Nadal Roma, "Memòria científica. Intervenció arqueològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Pavelló de l'Administració. carrer de Sant Antoni Maria Claret, 167-171 / carrer de Sant Quintí, 55-95 / carrer del Mas Casanovas, 70-90 i carrer de Cartagena, 334-372, Barcelona, el Barcelonès", ACTIUM, Alella, 2012, inèdit

Paz Balaguer Nadal, "Intervenció antropològica a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau", ESTRATS, 2009, inèdit

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador

Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Expedient R/N 470 K121 NB-2016-1-15265: d'autorització de la intervenció arqueològica preventiva a: Hospital de la Santa Creu i Sant Pau - Pavelló de Sant Salvador (Carrers de Sant Antoni M. Claret 167-171/ Sant Quintí 55-95/ Mas Casanovas 70-90/ Cartagena 334-372), Barcelona (Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. En data 22 de desembre de 2015 (registre d'entrada núm. 9994/0390E) els senyors Jordi Bachs Ferrer, gerent de la Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i Carles Vicente Guitart, director de Memòria i Història de l'ICUB, van sol·licitar un permís d'intervenció arqueològica preventiva de control al Pavelló de Sant Salvador del Recinte Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona (Barcelonès), sota la direcció d'Oscar de Castro López del 28 de desembre de 2015 al 29 de gener de 2016.
2. El dia 4 de gener de 2016 la tècnica arqueòloga dels Serveis Territorials a Barcelona va emetre informe favorable sobre la sol·licitud esmentada. Atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic sobre els terminis de resolució de la sol·licitud, es proposen unes altres dates intervenció.
3. El dia 4 de gener de 2016 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Projecte d'arquitectura i rehabilitació de l'interior del pavelló de Sant Salvador del Recinte Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això, **resolc:**

1. **Autoritzar** una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Serveis Territorials a Barcelona

Data 21 GEN. 2016

Faig constar que aquesta còpia
reproduceix fidelment l'original.

Lloc de la intervenció: Hospital Santa Creu i Sant Pau - Pavelló de Sant Salvador (Carrers Sant Antoni M. Claret 167-171/ Sant Quintí 55-95/ Mas Casanovas 70-90/ Cartagena 334-372), Barcelona (Barcelonès).

Persona o institució autoritzada: Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

Direcció de la intervenció arqueològica: Oscar de Castro López (ACTIUM).

Activitat autoritzada: Control i excavació.

Termini de realització de la intervenció: del 5 al 29 de gener de 2016.

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona.

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora

M. Àngels Torras Ripoll
Barcelona, 4 de gener de 2016

Data 21 GEN. 2016

Faig constar que aquesta còpia
reproduceix fidelment l'original.²

Expedient R/N 470 K121 NB-2016-2-15415.: d'autorització de pròrroga de la intervenció preventiva a: Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador, Barcelona, (Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents. del Decret 78/2002, de 5 de març, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

1. En data 22 de desembre de 2015 (registre d'entrada núm. 9994/0390E) els senyors Jordi Bachs Ferrer, gerent de la Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i Carles Vicente Guitart, director de Memòria i Història de l'ICUB, van sol·licitar un permís d'intervenció arqueològica preventiva de control dels treballs de consolidació estructural del Pavelló de Sant Salvador del Recinte Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona (Barcelonès), sota la direcció d'Oscar de Castro López del 28 de desembre de 2015 al 29 de gener de 2016 que fou resolta favorablement.

Fets

1. En data 4 de febrer de 2016 (registre d'entrada núm. 971/0390E) els senyors Agustí Grau Franquesa, Director Serveis Generals de la Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i Carles Vicente Guitart, director de Memòria i Història de l'ICUB, van sol·licitar la pròrroga del permís d'intervenció arqueològica preventiva de control dels treballs de consolidació estructural del Pavelló de Sant Salvador del Recinte Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona (Barcelonès), sota la direcció d'Oscar de Castro López del 3 a 12 de febrer de 2016.
2. El dia 11 de febrer de 2016 l'arqueòleg dels Serveis Territorials a Barcelona va emetre informe favorable sobre l'esmentada sol·licitud. No obstant, atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'art, 15,3 del Decret 78/2002 sobre els terminis de resolució de la sol·licitud es proposa un canvi de dates de la intervenció.
1. El dia 11 de febrer de 2016, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Projecte d'arquitectura i rehabilitació de l'interior del pavelló de Sant Salvador del Recinte Històric de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).
2. Article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594, de 13.3.2002).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Resolució

Per tot això,

RESOLC

1. **Autoritzar** la pròrroga d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les dades i condicions següents:

Lloc de la intervenció: : Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador.

Persona o institució autoritzada:: Fundació Privada de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau

.Direcció de la intervenció arqueològica: Oscar de Castro López (ACTIUM).

Activitat autoritzada: -control

Termini de realització de la intervenció: del 15 al 26 de febrer de 2016

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora

M. Àngels Torras Ripoll

Barcelona, 11 de febrer de 2016

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador
Barcelona, el Barcelonès

Foto 01. Situació inicial

Foto 02. Situació inicial A

Foto 03. Inici de les tasques de rebaix,

Foto 04. Dipòsit UE 111

Foto 05. Dipòsit UE 112

Foto 06. Dipòsit UE 113

Foto 07. Dipòsit UE 114

Foto 08. Vista general del sistema de clavegueram UE 110

Foto 09. Detall de l'estratigrafia

Foto 10. Detall de l'estratigrafia

Foto 11. Detall del sistema de clavegueram UE 110

Foto 12. Murs UE 115 i 116

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador
Barcelona, el Barcelonès

Actium®

Foto 13. Detall de l'alçat posterior de UE 115

Foto 14. Base de la font ornamental UE 117

Foto 15. Detall de l'interior de UE 117

Foto 16. Conjunt UE 120, 121 i 122 del fossat d'ascensor

Foto 17. Detall de la canalització UE 122

Foto 18. Desmuntatge de UE 117

Foto 19. Desmuntatge de UE 115 i 116

Foto 20. Conjunt UE 123, 124 i 125

Foto 21. Conjunt UE 126, 127, 128, 129 i 130

Foto 22. Desmuntatge de UE 123, 124 i 125

Foto 23. Detall del fossat de les sabates dels pilars

Foto 24. Mur UE 132

Foto 25. Fonamentació UE 131

Foto 26. Mur UE 121 i canalització UE 134

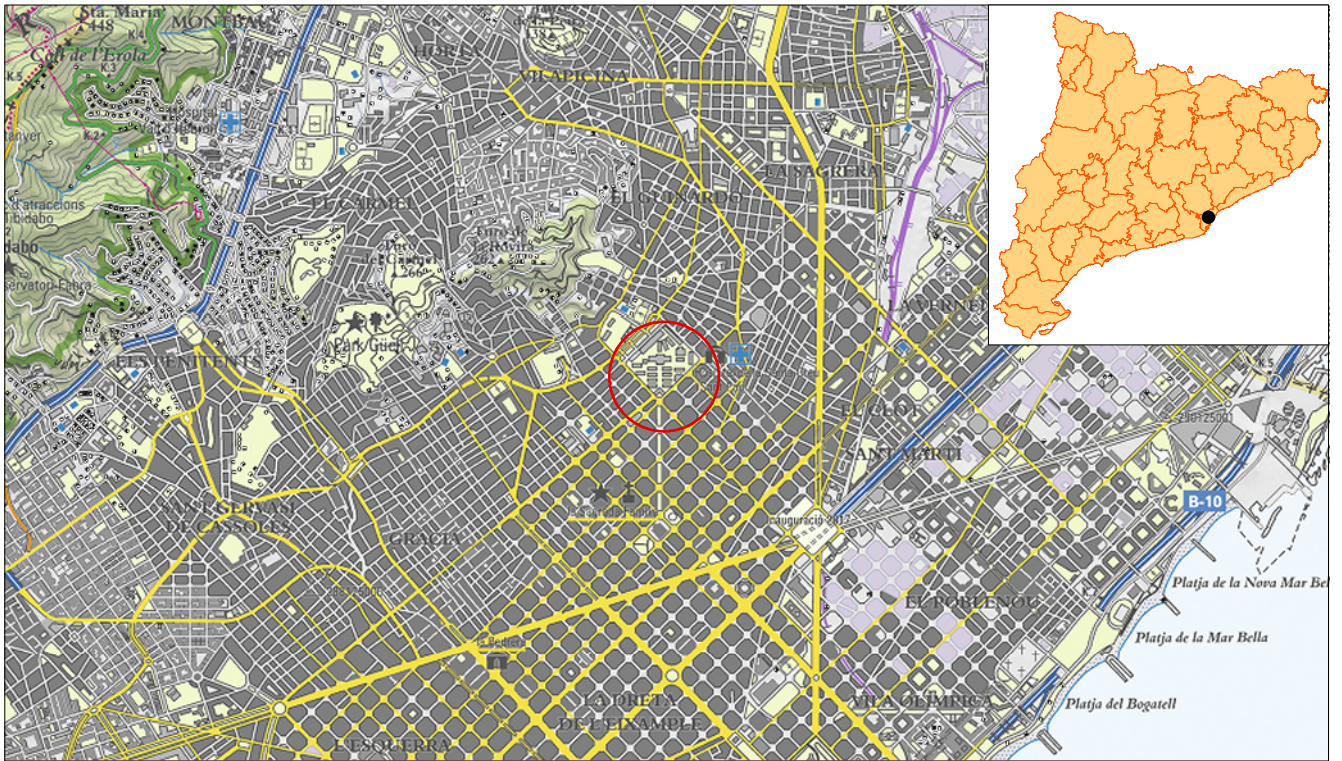
Foto 27. Detall de murs UE 121 i 133

Intervenció arqueològica

Hospital de la Santa Creu i Sant Pau – Pavelló de Sant Salvador
Barcelona, el Barcelonès

Actium®

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Mapa topogràfic 1:50.000

Ortofotomatge 1:2.500

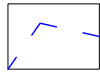
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA HSCSP - Pavelló de Sant Salvador		TÍTOL DEL PLÀNOL Situació de la Intervenció		CODI BCN 128/15	NÚM. PLÀNOL 1
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT HOSPITAL DE LA SANTA CREU I SANT PAU FUNDACIÓ PRIVADA		DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López	ESCALA 1:50.000 1:5.000	DATA 02/2016	 GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Simbologia

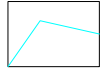
LÍMITS

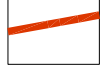
Edificacions actuals

Límit de rasa

Límit morter

Límit d'estructura de maons

Projecció hipotètica

Límit de mur (pedra)

ESTRUCTURES

Murs de pedra

Paviment maons

Paviment de toves-rajols

Paviment de morter

Canalització - rec

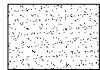
MATERIALS CONSTRUCTIUS

Pedra

Maó massís

Morter

Formigó

Ferro

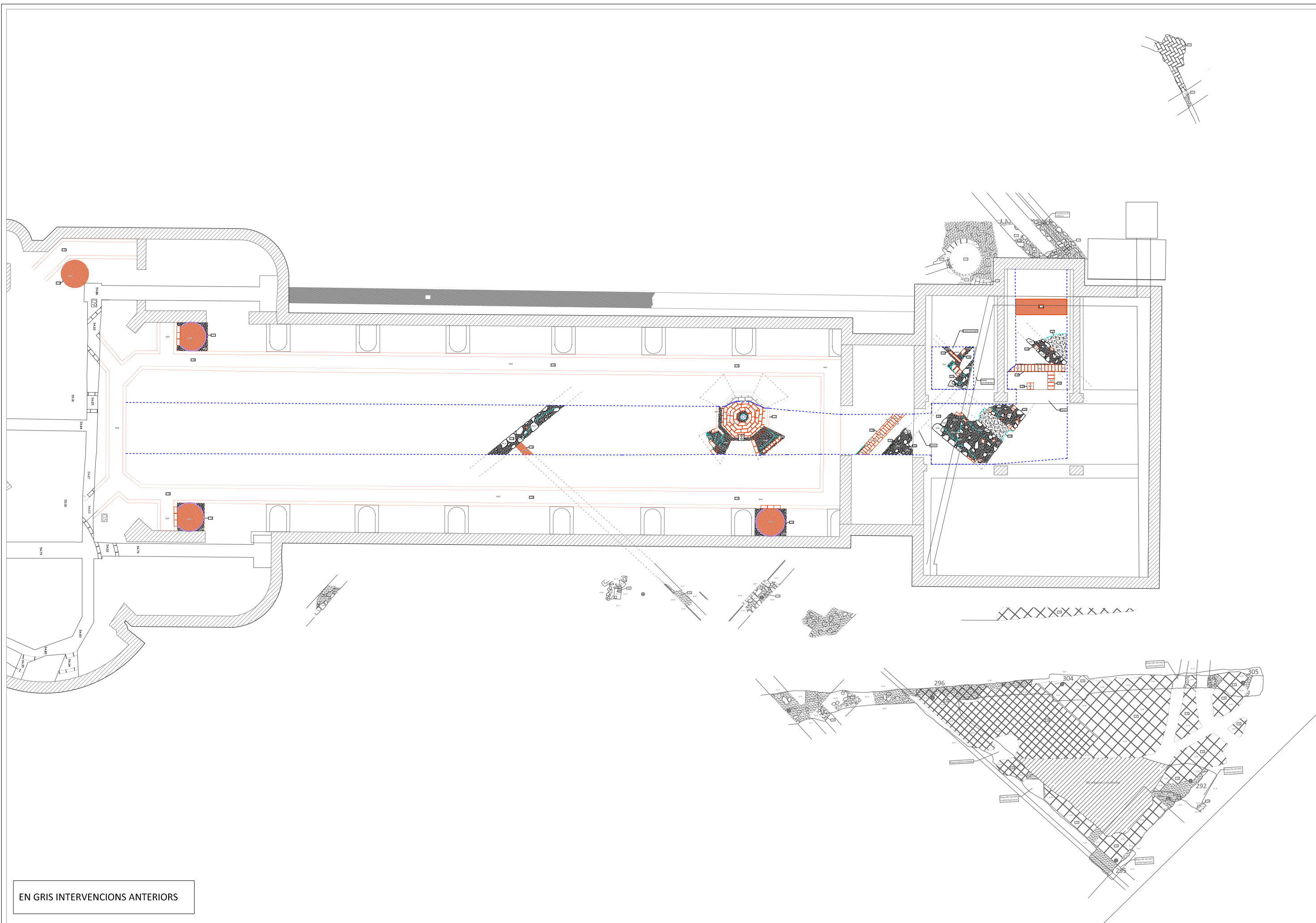
TEXT

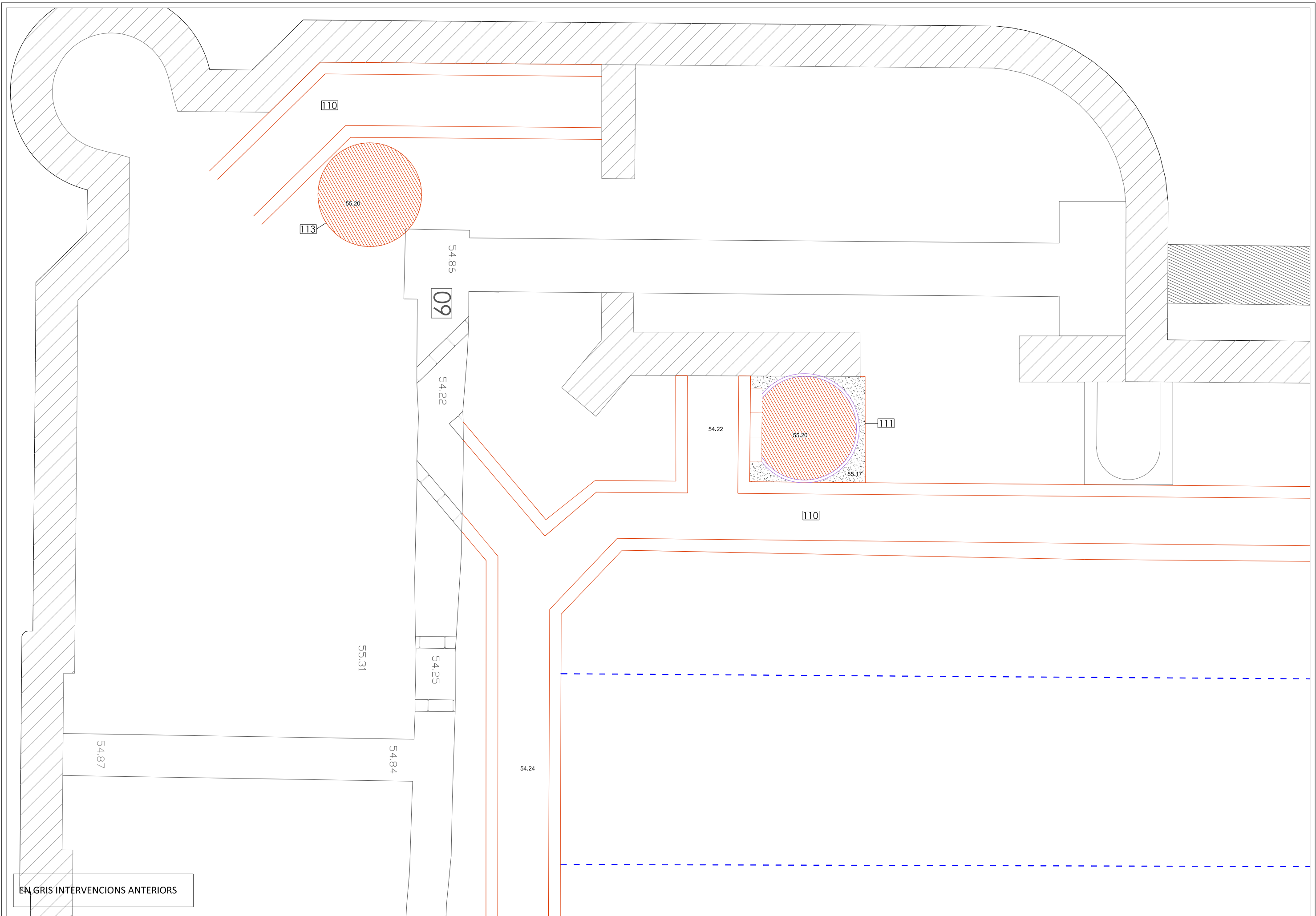
Unitats Estratigràfiques

Cotes Altimètriques absolutes

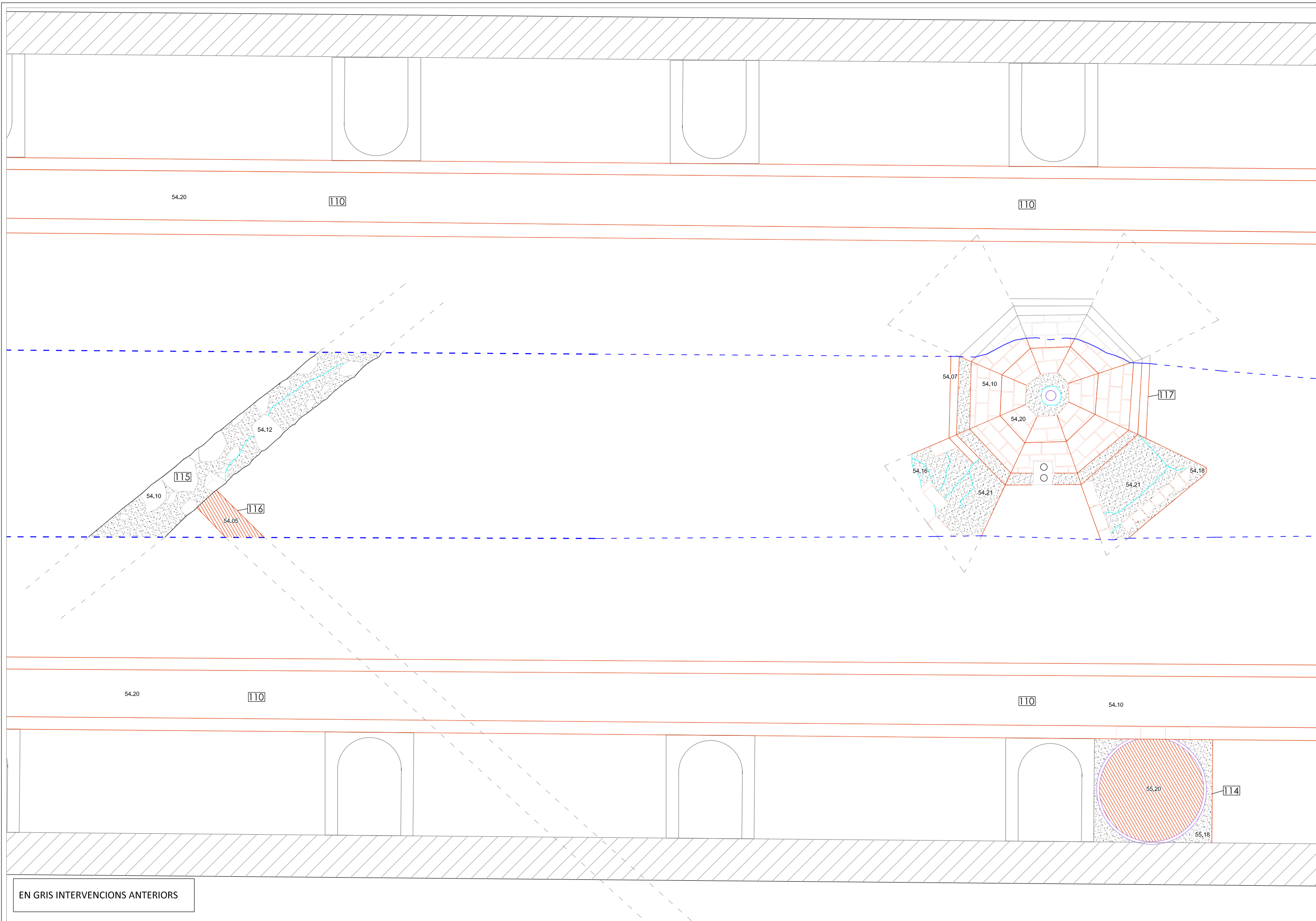

EN GRIS INTERVENCIÓNS ANTERIORS

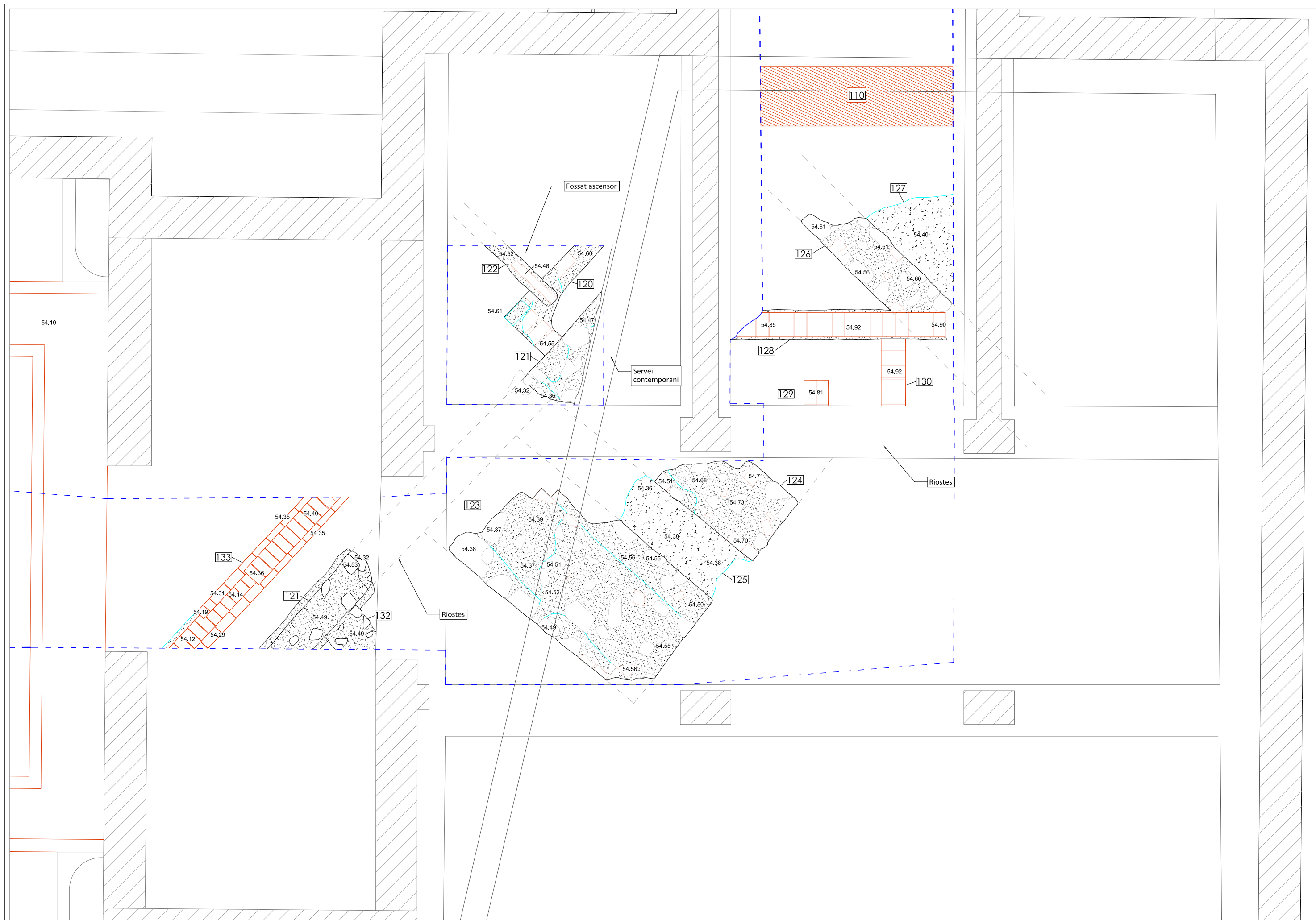

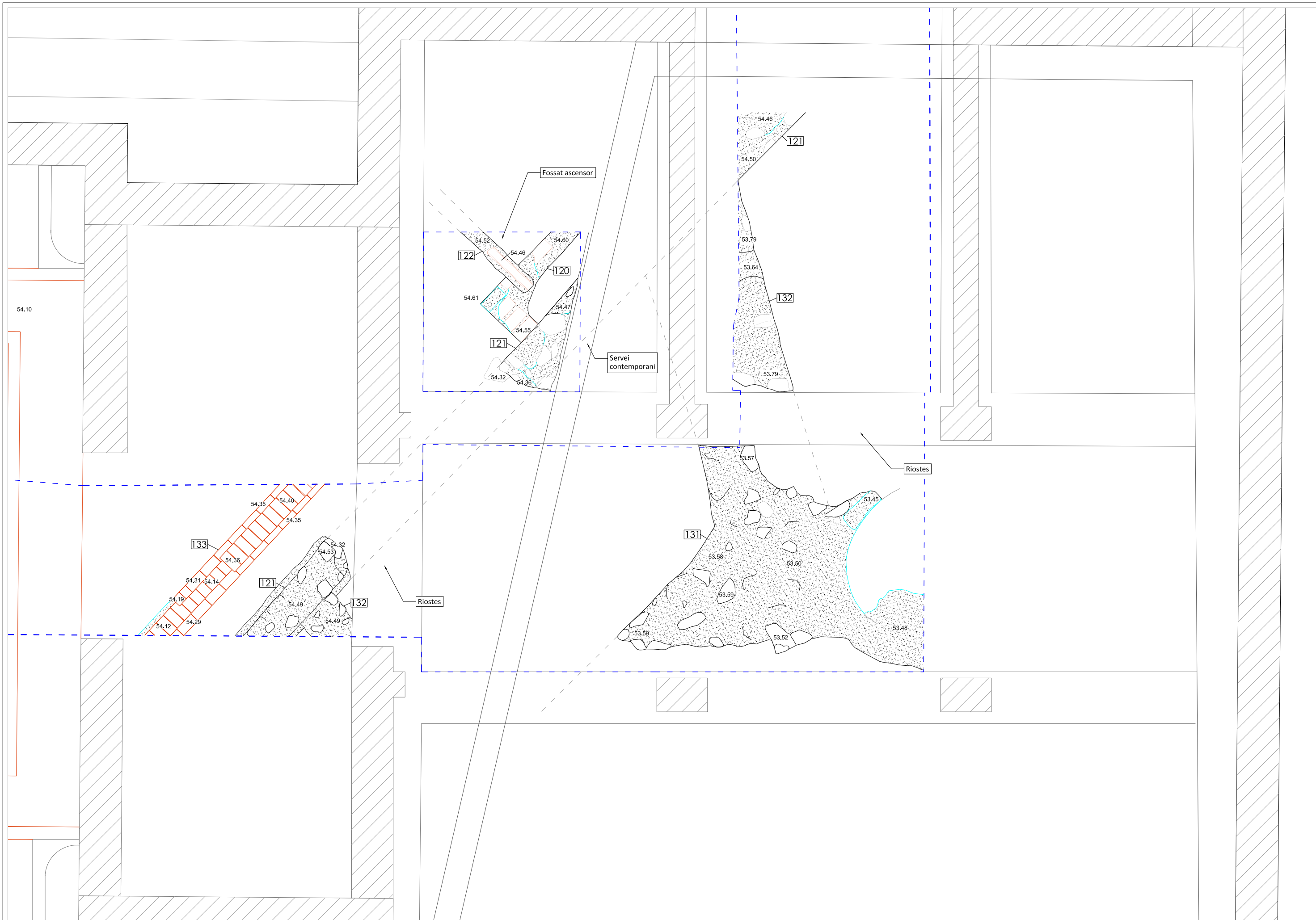
EN GRIS INTERVENCIÓNS ANTERIORS

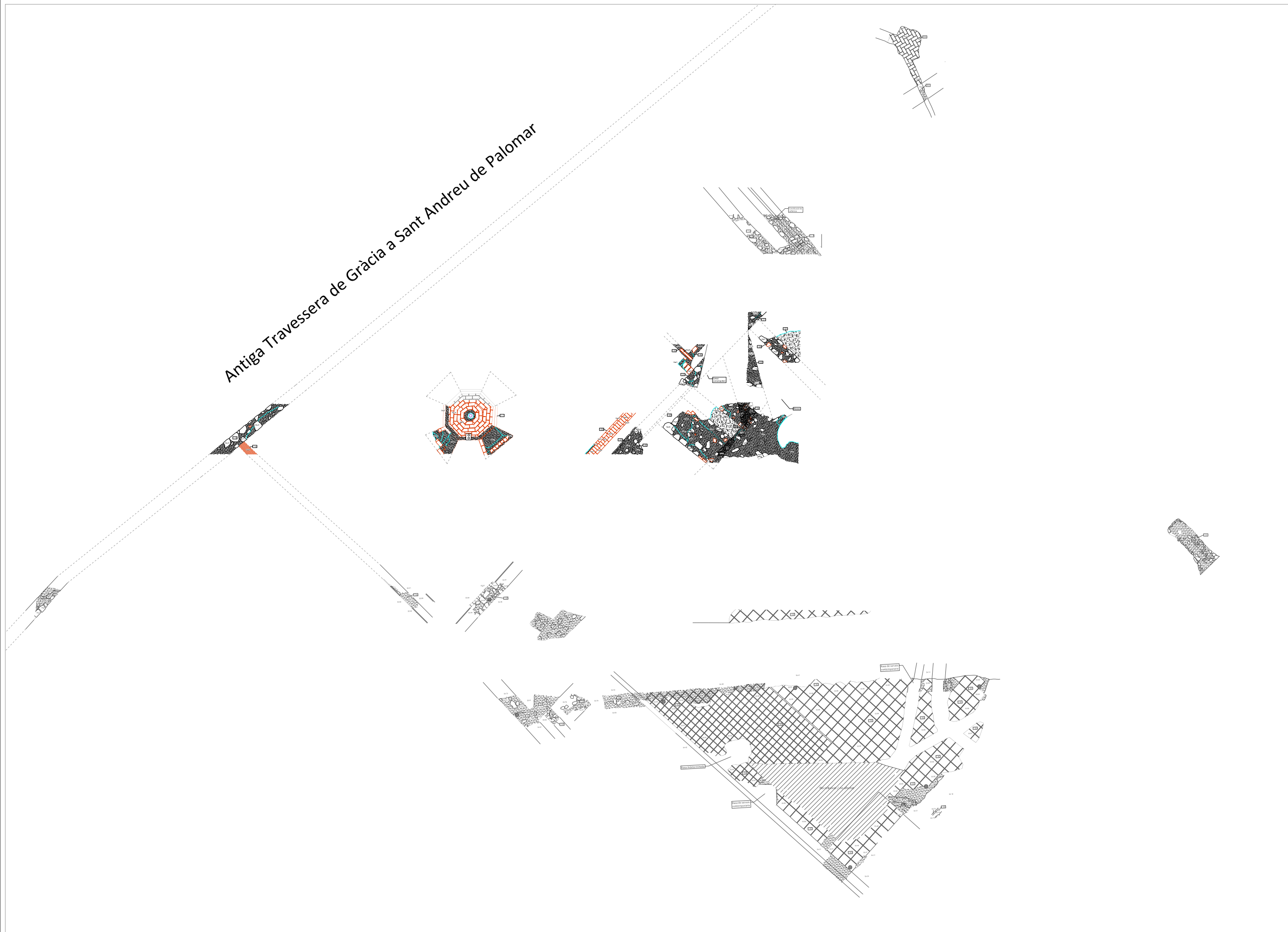

EN GRIS INTERVENCIÓNS ANTERIORS

Antiga Travessera de Gràcia a Sant Andreu de Palomar

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	100
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Positiva			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Estrat de preparació	0,00	0,00	0,00

COBREIX	101, 102	TALLA		FARCEIX	
COBERT PER		TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Estrat de preparació dels diferents paviments contemporanis del pavelló	
CRONOLOGIA	Segle XX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	101
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Positiva			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Estrat geològic	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	101, 102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Estrat geològic	
CRONOLOGIA	

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	102
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Positiva			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Estrat d'anivellament	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	101, 102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Estrat d'enderroc i cendres de les estructures pertanyents al mas Xifré	
CRONOLOGIA	Segles XVIII-XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	110
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Claveguera	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Sistema de clavegueram original del pavelló, transformat en galeria de serveis	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN		UE	111	
HSCSP - Sant Salvador	128/15				
MUNICIPI I COMARCA	ANY		ZONA/ÀMBIT		
Barcelona, Barcelonès	2016				
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Dipòsit	55,20	0,00	55,20		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Dipòsit de filtració original del pavelló	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN		UE	112	
HSCSP - Sant Salvador	128/15				
MUNICIPI I COMARCA	ANY		ZONA/ÀMBIT		
Barcelona, Barcelonès	2016				
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Dipòsit	55,20	0,00	55,20		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Dipòsit de filtració original del pavelló	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	113
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Dipòsit	55,20	0,00	55,20
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
COBERT PER 100	TALLAT PER	FARCIT PER	
S'ADOSSA	IGUAL A		
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Dipòsit de filtració original del pavelló	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	114
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Dipòsit	55,20	0,00	55,20
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
COBERT PER 100	TALLAT PER	FARCIT PER	
S'ADOSSA	IGUAL A		
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Dipòsit de filtració original del pavelló	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	
HSCSP - Sant Salvador		128/15		115	
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Mur	54,10	53,20	0,90		
COBREIX		TALLA	101	FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA	102	S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur del mas Xifré que limita amb l'antiga Travessera de Gràcia a Sant Andreu de Palomar	
CRONOLOGIA	Segles XVIII-XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	
HSCSP - Sant Salvador		128/15		116	
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Mur	54,05	53,65	0,40		
COBREIX		TALLA	101	FARCEIX	
COBERT PER	100	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	115, 103	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur de maons adossat al mur perimetral UE 115	Possiblement és el mateix que UE 136 de la intervenció dels Bescamviadors geotèrmics
CRONOLOGIA	Segle XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	117
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Font ornamental	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA	102	FARCEIX	
COBERT PER	103	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Base Hexagonal d'una font ornamental	
CRONOLOGIA	Segle XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	118
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
canalització	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA	101	FARCEIX	
COBERT PER	118	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Tub ceràmic que abasteix d'aigua la font ornamental UE 117	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	119
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Desguàs	54,20	53,50	0,70
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
	103		
COBERT PER	TALLAT PER	FARCIT PER	
102, 118			
S'ADOSSA	IGUAL A		
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Desguàs de la font ornamental UE 117	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	120
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Mur	54,60	54,25	0,35
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
COBERT PER	TALLAT PER	FARCIT PER	
101			
S'ADOSSA	IGUAL A		
121			
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur adossat a UE 121 localitzat en el fossat de l'ascensor	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	121
HSCSP - Sant Salvador		128/15			
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Mur	54,49	53,64	0,85		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA	120, 132	S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur relacionat amb la gran bassa	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	122
HSCSP - Sant Salvador		128/15			
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Canalització	54,52	54,17	0,35		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	101	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	120	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Canalització adossada al mur UE 120	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN	UE	123
HSCSP - Sant Salvador		128/15		
MUNICIPI I COMARCA		ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR		
Estructura				
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA	
Mur	54,56	54,02	0,54	
COBREIX	TALLA	FARCEIX		
COBERT PER 102	TALLAT PER	FARCIT PER		
S'ADOSSA	IGUAL A			
SE LI ADOSSA 125	S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur o fonamentació possiblement de les escales i balaustrada de la gran bassa	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN	UE	124
HSCSP - Sant Salvador		128/15		
MUNICIPI I COMARCA		ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR		
Estructura				
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA	
Mur	54,73	54,18	0,55	
COBREIX	TALLA	FARCEIX		
COBERT PER 102	TALLAT PER	FARCIT PER		
S'ADOSSA	IGUAL A			
SE LI ADOSSA 125	S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur o fonamentació possiblement de les escales i balaustrada de la gran bassa	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	125
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Positiva			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Paviment	54,38	54,20	0,18

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	123, 124	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Paviment de morter de calç, probablement la impronta del canal d'entrada d'aigua de la bassa	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	126
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Mur	54,61	54,35	0,26

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	127
HSCSP - Sant Salvador		128/15			
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Positiva					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Paviment	0,00	0,00	0,00		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	126	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Paviment associat al mur UE 126	
CRONOLOGIA	

INTERVENCIÓ		CODI BCN		UE	128
HSCSP - Sant Salvador		128/15			
MUNICIPI I COMARCA		ANY		ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès		2016			
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
contrafort	54,92	54,75	0,17		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	129	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Contrafort original del pavelló fet a base de maons	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	129
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Contrafort	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA	128	IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Estructura de maons original del pavelló que actua de contrafort	
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	130
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Indeterminat	0,00	0,00	0,00

COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
CRONOLOGIA	1905-1918

INTERVENCIÓ	CODI BCN		UE	131	
HSCSP - Sant Salvador	128/15				
MUNICIPI I COMARCA	ANY		ZONA/ÀMBIT		
Barcelona, Barcelonès	2016				
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Fonamentació	53,59	0,00	53,59		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Fonamentació de funcionalitat indeterminada	
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN		UE	132	
HSCSP - Sant Salvador	128/15				
MUNICIPI I COMARCA	ANY		ZONA/ÀMBIT		
Barcelona, Barcelonès	2016				
TIPUS	FET/ESTRUCTURA		SECTOR		
Estructura					
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA		
Mur	53,79	53,57	0,22		
COBREIX		TALLA		FARCEIX	
COBERT PER	102	TALLAT PER		FARCIT PER	
S'ADOSSA		IGUAL A			
SE LI ADOSSA		S'UNEIX A			

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Mur de funcionalitat indeterminada relacionada amb la bassa del mas Xifré	Possiblement relacionat amb UE 131
CRONOLOGIA	Segles XVIII - XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	133
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Mur	54,49	54,18	0,31
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
COBERT PER 102	TALLAT PER	FARCIT PER	
S'ADOSSA 121	IGUAL A		
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
CRONOLOGIA	Segles XVIII-XIX

INTERVENCIÓ	CODI BCN	UE	134
HSCSP - Sant Salvador	128/15		
MUNICIPI I COMARCA	ANY	ZONA/ÀMBIT	
Barcelona, Barcelonès	2016		
TIPUS	FET/ESTRUCTURA	SECTOR	
Estructura			
DEFINICIÓ	Z SUP	Z INF	POTÈNCIA
Canalització	54,40	54,13	0,27
COBREIX	TALLA	FARCEIX	
COBERT PER 102	TALLAT PER	FARCIT PER	
S'ADOSSA	IGUAL A		
SE LI ADOSSA	S'UNEIX A		

INTERPRETACIÓ	OBSERVACIONS
Canalització de maons	
CRONOLOGIA	Segles XVIII-XIX